

A SZÉLSŐSÉGES CSELEKMÉNYEK VESZÉLYEI

A fejlődés egyetlen demokrácia életében sem történik konfliktusoktól mentesen, hanem sokkal inkább kisebb–nagyobb felemelkedéssel, valamint átmeneti hanyatlással tarkítva megy végbe, amely része a demokratikus társadalom kiteljesedése természetes folyamatának.

Tapasztalatok alapján az államhatalom parlamentáris keretek közötti megszilárdításában, a belső társadalmi konfliktusok megoldásában kiemelten fontos szerepe van a választott képviselőknek, a demokrácia intézményeinek, a kormánynak és az öntudatos, felelősséget vállaló állampolgároknak.²⁶⁰ Véleményünk szerint a társadalom fejlődése és hanyatlása viszonylagos fogalmak, éppen ezért mindkettő pontosabb értelmet kap akkor, ha valamivel összehasonlítva kerül a vizsgálat középpontjába. A magyar társadalom vizsgálatát célszerű a közép-európai régióhoz viszonyítva végrehajtani, mert így realisabb képet kapunk valós helyzetünkről. Korábban Nyugat-Európában létező bevándorló ellenes, színes ellenes magatartás megjelent hazánkban is, és egyáltalán nem népszerűtlen egyes szélsőséges csoportok körében. Ezzel együtt megjelent a szélsőséges cselekmény, ami a lakosság nem kis részének tetszik. Ugyanakkor pontosan tudjuk, hogy a társadalom normális működését zavaró szélsőséges csak része a demokratikus társadalom fejlődésének, de nem meghatározó eleme.

Minden társadalom, minden kultúra összetett rendszer, amelyben az egyéni viselkedés, a törvények, a szabályok, az intézmények és a jó erkölcs folyamatosan hatnak egymásra. Az éppen változóban lévő demokráciának, kultúrának szüksége van arra, hogy a megújuló részek (intézmények, törvények, szabályok, szokások stb.) ütközzenek a már meglévő és elfogadott elemekkel, mert így nyerik el végső tartalmukat és formájukat.²⁶¹

A társadalmak fejlődését vizsgálva megállapítható, hogy a szélsőséges, erőszakos nézetek, a hozzájuk kapcsolódó mozgalmak és szervezetek jelenléte elkerülhetetlen a világon, ahogy az egész Európában is így van évtizedek óta. A demokráciák sajátossága, hogy az államhatalom az ilyen jellegű a nézeteket, mozgalmakat a jogállam keretei között tartja és oldja meg. Ezzel együtt az értékrendhez, a szociális- és intézményi kérdésekhez, a társadalom működési zavaraihoz kapcsolható tiltakozásokat, sztrájkokat, ha azok nem járnak erőszakos cselekményekkel, a hatalom tudomásul veszi, sőt tárgyalásos keretek között igyekszik azokra elfogadható választ adni. Ugyanakkor az állam és az alkotmányos rend, az állampolgárok többségének biztonsága ellen erőszakkal fellépőkkel szemben az ellenőrzött, határozott és eredményes tevékenységet folytató erőszak szervezeteivel (biztonsági szolgálatok, rendőrség) fellép. Törvényes eszközökkel és az öntudatos állampolgárok segítségével gátat szab az emberi életet veszélyeztető, az anyagi javakat romboló erőszakos cselekményeknek.

Történelmi tapasztalatokból tudjuk, hogy az állam és az alkotmányos rend ellen erőszakkal fellépő szélsőséges mozgalmak végigkísérték a nyugati demokráciák fejlődését,

²⁶⁰ Szabó János: Egy lehetséges erőszakelmélet. Múltunk, Politikátörténeti Folyóirat. 2004. 4. száma.

²⁶¹ Csányi Vilmos: Körültekintőbben kéne kommunikálni! Forrás: <http://www.nol.hu> (Letöltés ideje: 2008. 11. 22.)

és jelen vannak napjainkban is. Sok száz halálos áldozat, emberrablás, pusztítás és rombolás kíséri megjelenésüket és tevékenységüket. Jellemző rájuk, hogy olyan célokért küzdenek, amiket a társadalom többsége általában nem fogad el, tevékenységük legtöbbször az állam rendje vagy kormánya ellen irányul. Féken tartásukhoz a rendőri-, a belbiztonsági-, a titkosszolgálati erők általában elegendők voltak és nagy valószínűséggel a jövőben is elegendők lesznek. Ezzel együtt a társadalom szélesebb rétege elítéli őket, különösen azért, mert az erőszakos fellépés általában személyi és anyagi áldozatokkal, értelmetlen pusztítással jár együtt. Továbbá, a belső válsághelyzet kezelése a személyes szabadságjogok ideiglenes korlátozásával is együtt járhat a hatalom részéről az alkotmányos rend helyreállítása érdekében. Ezt a korlátozást az állampolgárok nehezen viselik el.²⁶²

Mielőtt a szélsőségeségről bővebben szólunk, vizsgáljuk meg még egyszer a válságot, de más szempontból, mint azt korábbi tanulmányainkban, egyetemi jegyzeteinkben tettük. A vizsgálat csak olyan mélységű, amennyiben az a tanulmány tartalmához illeszthető.

Jelen írásunkban a válságnak két meghatározását használjuk. Először, olyan helyzet, amely fenyegeti a nemzeti érdekeket, értékeket és célokat, a lakosság szociális biztonságát, az anyagi javakat; korlátozza a válságkezeléshez szükséges időt, váratlanul (de nem felkészületlenül) éri a döntéshozókat. Másodszor, olyan esemény, amely az emberek életét veszélyezteti, komoly anyagi károkat okoz, rendkívüli kormányzati lépéseket igényel, és nem tervezett erőforrások felhasználását teszi szükségessé. A fogalmak ismeretéből következtethető, hogy a tiltakozó megmozdulásokat, tüntetéseket, sztrájkokat, amelyek tárgyalásokkal kezelhetők, jelen esetben nem soroljuk a válság kategóriájába. Ugyanakkor elfogadjuk, hogy más megközelítésben ezek mégiscsak válságok, mert konkrét problémára, vagy annak megoldására hívják fel a kormány figyelmét. Ha ez így van, akkor a fejlett demokráciákban elméleti és gyakorlati útmutatók (módszerek) léteznek az ilyen típusú válságok kezelésére, a szélsőséges, erőszakos csoportok féken tartására.

Véleményünk szerint a címben említett veszélyforrások tükrében, a demokráciáknak ez a fajta válsága inkább megelőzhető és kezelhető, mintsem megoldható. Történelmi tapasztalatok alapján a demokratikus társadalmaknak ezzel a veszéllyel folyamatosan számolniuk kell napjainkban és a jövőben is, elsősorban a kelet-európai országokban, ahol a demokrácia intézményei sérülékenyebbek, még nem kiforrottak a demokrácia „játékszabályai.” Az ilyen típusú válságok megoldásának talán abban az esetben van reális alapja, ha arra a társadalmon belül keressük a megoldást, az ok-okozati összefüggések feltárásával, tárgyalásokkal, minden érintett fél bevonásával, a törvényes keretek között.

Egyáltalán nem célravezető az a megoldás, ha a felek bármelyike részéről külső hatalom bevonására kerül sor a megoldás érdekében, vagy ha az erőszakos cselekedetekre még durvább erőszakkal válaszol a mindenkori hatalom.

A belső válsághelyzet kezelés folyamatában, a megelőzés ebben az esetben azt jelenti, hogy a szélsőséges szervezetek nem juthatnak el az erőszakos cselekmények végrehajtásáig. Minden körülmények között, lehetőleg demokratikus eszközökkel, vagy a törvény által biztosított erőszakkal kell ebben őket megakadályozni. Nyugati demokráciák tapasztalataira hivatkozva, a szélsőséges szervezet semmiképpen nem kaphat nyilvánosságot, társadalmi bázisának helyzetét folyamatosan ellenőrizni szükséges az állam biztonsági- és titkosszolgálati szervezetei, eszközei felhasználásával. A szélsőséges,

²⁶² Charles Townshend: *Terrorism* Oxford University Press 2001. 36. o.

erőszakos szervezetek betiltásában benne rejlik ugyan a belső válság végső lezárásának lehetősége, de az már korántsem biztos, hogy ezzel a megoldás tartóssága is megvalósul. Másképpen, ekkor még a szélsőséges szervezet nem szűnik meg, csak nem „mutatkozik” a nyilvánosság előtt. A hatalom részéről célszerűbb az okokat megkeresni és azokat megszüntetni azzal együtt, hogy a szervezetek működését jogi eszközökkel betiltja.

A címben vállalt kutatási téma vizsgálata során emberi jogi, rendészeti, közbiztonsági, demokrácia gyakorlási, szociális, mentális, oktatási, információs hiányosságokkal találtuk szembe magunkat. Ez azt bizonyítja, hogy széles körű összefogásra van szükség a kutatók részéről a tudományos igényű vizsgálat sikere érdekében. Az egyes részterületek külön-külön vizsgálata hozhat ugyan eredményt, és az elvégzett kutatómunka okán elégedettek lehetünk, de mindent egybevetve, a részeredmények ellenére, csak a probléma elfojtását, a megoldás elodázását segítjük elő. Továbbá, nem feledkezhetünk meg arról, hogy a háttérben gazdasági, szociális, bevándorlási és törvényi gondok húzódnak meg elsősorban. Ennek tudatában kerestük a probléma okát, természetét, jelen hazai és külföldi állapotát, a már megtett intézkedéseket, valamint a hazai és a nemzetközi eseményekből levonható tapasztalatokat.

Több évre visszamenőleg, a kutatómunka kezdetén, a tanulmány megírásakor már biztosan tudtuk, hogy a szélsőség, az erőszak, a kisebbségek gyűlölete, a közrend és közbiztonság megzavarása és a jogszerű titkosszolgálati-, rendvédelmi munka elválaszthatatlan összefüggés, az alkalmazási gyakorlat sem mentes a súlyos tévedésektől a gyakorlat tükrében. Mint említettük, a tudományos igényű eredmény érdekében az említett jelenségek csak együtt vizsgálhatók.

Hazánkban az elmúlt években egyre riasztóbbá vált az állampolgárok faji, kulturális, vallási és politikai hovatartozás szerinti osztályozása, megkülönböztetése. Ezen belül is a cigánykérdés szinte mindennapos témája a hírcsatornáknak. A demokratikus nyilvánosság, a média lehetőségeit kihasználva, olyan erők hallatják a hangjukat, amelyek a történelmünkben mindenki által ismert, embertelen tévutat ajánlgatják, mi szerint a magyarság mai problémáinak okozói az „idegenek” és a „nem magyarok.”

Pontos társadalomképre, új politikai kultúrára van szükség a címben rejlő probléma megoldására, miközben egyre inkább olyan világban élünk, amelynek egyre több eleme, s szinte minden hivatalos magyarázata torz, eltérő a valóságtól. A tisztább képhez talán abból kellene kiindulni, hogy a rendszerváltás idején mintegy másfélmillió munkahely veszett el, s az óta az egymást váltó kormányok ennek mindössze tizedét pótolták. Ezzel párhuzamosan számos, szinte az egész társadalmat érintő kérdések megoldása is várat magára.

Véleményünk szerint, ha az említett problémákat nem sikerül mindenki számára megnyugtatóan megoldani, ha a rendőrség nem oszlatja fel a szélsőséges, erőszakos rendezvényeket, ha az ügyészség nem lép fel a lehető leghatározottabban a felelősök megbüntetéséért, ha a bíróságokon az ítéletek során nem valós indoklás születik, akkor a szélsőségességnek, az erőszakosságnak a biztonságot fenyegető következményei lehetnek a jövőben.

Írásunk elkészítésekor felhasználtuk a legnevesebb szociológusok kutatási eredményeit, valamint a nyugati demokráciák eseményeit, következtetéseit, tapasztalatait feldolgozó irodalmakat, és készítettük el tanulmányunkat a döntéshozók, és a témával bővebben foglalkozók részére.

A társadalom tagjai, csoportjai általában azért kezdenek szervezkedésbe, hogy elindítsanak, vagy éppen leállítsanak változásokat, nekik tetsző, nem tetsző folyamatokat. Ezt a tevékenységet a szakirodalom társadalmi mozgalomként azonosítja. A társadalmi

mozgalmak fejlődési folyamatának, legyenek azok békések vagy szélsőségesek, erőszakosak, meghatározott törvényszerűségei vannak, amelyeket a társadalomkutatók és a szociológusok jól ismernek. Ha a hatalom ismeri ezeket a törvényszerűségeket, akkor a mozgalmak minden körülmények között kezelhetők, vagy meghatározott keretek között tarthatók.²⁶³

Felvetődik a kérdés: a közép-európai országokban lehet-e egyáltalán növekvő szélsőségesegről, újnáci veszélyről beszélni? A kérdésre válaszolva különböző, ijesztő statisztikai adatok olvashatók a szakirodalmakban, melyek szerint a cseh, a szlovák, a skandináv, a szerb, a brit és a magyar mozgalmak folyamatosan erősödnek, egyre több a nézeteiket elfogadó fiatal. Ezek a szervezetek számos tüntetést rendeztek a különböző országokban, ahol egymás rendezvényeit látogatják és kicserélik tapasztalataikat. Szószólóik az etnikai kisebbségeket ostromozzák, és szinte minden alkalommal a holokauszt megtörténtét tagadják. Az említett mozgalmak többsége militáns, hadsereget akarnak szervezni a Hitler-féle SA mintájára. Az újnáci mozgalmakhoz közel állnak a szkinhed csoportok, akiknek ideológiájában az etnikai kisebbségek elleni gyűlölet van a középpontban. Természetesen a tanulmányban csak olyan mértékben említjük a külföldi csoportokat, amennyiben az a vállalt téma megértéséhez szükséges.²⁶⁴

A Vér és Becsület (Blood and Honour) újnáci nemzetközi szervezet a legismertebb szélsőséges, erőszakos csoport a kontinensen. Történészek szerint a szervezet Ian Stuart Donaldson észak-angol énekes közreműködésével alakult a '70-es évek végén. Az időközben elhunyt angol zenész a punk stílus népszerűvé válását észlelve döntött a hasonló alapokra épülő, ugyanakkor rasszista eszméket propagáló Skrewdriver együttes megalakításáról 1977-ben. A zenét és a koncerteket a szélsőséges propaganda eszközeként felhasználó Blood and Honour-hoz számos országban csatlakoztak a nemzetiszocialista szkinhedek. A mozgalom a legszervezettebb osztagokkal Csehországban, Nagy Britanniában és a Skandináv országokban rendelkezik, de Németországban is vannak követői.²⁶⁵ A nemzetközi rendezvények megszervezésére is képes magyar szekció 1998 óta tevékenykedik. A hazai szkinhed mozgalom területén a rasszista Blood and Honour Hungaria szervezet és a Pax Hungarica elnevezésű, hungarista eszmeiségű csoport tevékenysége számottevő.

Más megközelítésben a hazai szélsőséges és erőszakos csoportokról Tamás Pál ismert szociológusprofesszor a következőket írja: a legtöbbször szélsőségesként vagy tüntetőként jellemezhető tömeg hazánkban korántsem egységes. Vannak közöttük félelmetes külsővel rendelkező, sportos emberek, de az elfogyasztott alkoholtól ködös tekintetű alakok is, akiknél erősen megkérdőjelezhető a valódi ideológiai háttér, inkább a kormánnyellenesség és az árpádsávós zászló az ösztönző erő. Ugyanakkor nem lehet lebecsülni őket. Tamás Pál a tömeget négy alcsoportra bontja: először, futballhuligánok. Másodsor, politikai szélsőségesek. Harmadsor, a romantikus kalandot, élményt keresők. Negyedszer, a lumpenek, a kisemberek. A csoportokról részletesen szól a professzor,

²⁶³ Béres János: Társadalmi mozgalom és erőszak Rendészeti Szemle 2007. évi 4. száma.

²⁶⁴ Resperger István: Az iszlám világ és hatása a biztonságra. Egyetemi jegyzet, ZMNE Budapest 2003.

²⁶⁵ Az Európai Parlament már 2007 szeptemberében felszólította a tagállamokat, hogy fogjanak össze a szélsőséges csoportok ellen. A dokumentum szerint ide értendő a szlovákiai Slovenská Pospolitost, a belga Blood, a Bodem, Eer en Trow, az angol Combat 18, a svéd Svenska Motstandsörrelsen, a dán Nationalsocialistiske Bevaegelse, a görög Hrisi Avgi, az osztrák Kartner Heimatdienst, a román Noua Dreapta és mások tevékenysége, melyek aggodalmat és félelmet ébresztenek az őket körülvevő államokban is.

amelynek teljes ismertetésétől itt eltekintünk, de a téma mélyebb ismerete szempontjából fontosnak tartjuk a tanulmány ismeretét.²⁶⁶

A tapasztalatok szerint a hazai szélsőségesek, tüntetők által használt szimbólumrendszer mögött nem lehet fel minden esetben az erőszak, vagy az erőszakos cselekedetek végrehajtására való törekvés. Az Árpádsávós zászlóval sem feltétlenül a náci emlékeket kívánják feleleveníteni, a jelkép használata inkább az összetartozást fejezi ki. Ezek a csoportok nem pontosan értik a demokráciát és annak jellemzőit, valószínűleg a jelképek használatával keresik az identitásukat a társadalmon belül. Ugyanakkor, a szociológiai felmérések eredményeire hivatkozva, a trianoni jelképeket használók azokat nem értik, mert történelmi ismeretük ehhez kevés, írja a szociológusprofesszor.²⁶⁷

Véleményünk szerint az európai határok további eltörlésével a szélsőséges, erőszakos szervezetek korábban említett látogatásai állandósulni fognak a közép- és kelet-európai országokban, az előrejelzések szerint elsősorban Németországban és Csehországban, amely további veszélyeket jelent az országok közrendjére, az ott élő fiatalok világnézetének alakulására. A Schengeni Egyezmény alapján biztosított, hogy a csatlakozó országok állampolgárai szabadon közlekedhetnek a tagállamok határain keresztül és azok területén. Ez azt jelenti, hogy a szélsőséges, erőszakos szervezetek tagjait csak alapos indokkal lehet mozgásszabadságukban korlátozni az Európai Unió területén. Mindezek figyelembevételével például a német szövetségi kormány, a történelmi tapasztalatok tükrében, tovább kívánja szigorítani az érvényben lévő intézkedéseket azzal, hogy a szélsőséges politikai tömörülések (pártok), alapítványok adókedvezményeit jogi- és más szempontok alapján felülvizsgálja, eltörli. Ezzel kívánják megfékezni a neonáci, szélsőséges mozgalmak terjedését az országban. A német kormány azt reméli, hogy intézkedéseinek hatására az idegengyűlöletet is sikerül legalább visszaszorítani elsősorban a német fiatalok körében. A közvélemény előtt ismert, hogy az Európai Unió legnépesebb tagállamában 7,5 millió külföldit tartanak nyilván, közülük mintegy 3,3 millió iszlámvallású, elsősorban törökök.

A kutatás során akkor járunk el tudományosan, ha azt feltételezzük, hogy a szélsőséges és a szélsőséges szervezetek nem vélt, nem csupán elméleti vagy eltúlzott jelenségek, hanem valós veszélyek, amelyek a demokratikus és alkotmányos rendet-, végső soron a lakosság többségének biztonságát veszélyeztetik.²⁶⁸

A szélsőséges szervezetekre jellemző a kettősség, mert egyrészt befelé fordulnak, konspirált találkozót szerveznek, melyek időpontját és helyszínét csak a rendezvény

²⁶⁶ Tamás Pál: Radikális jobboldali világgépek a 2006-os politikai évad kezdetén.

www.socio.mta.hu. 2008. 06. 27.

²⁶⁷ 1947. évi XVIII. törvény a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában I. rész MAGYARORSZÁG HATÁRAI 1. Cikk: 1. Magyarország határai Ausztriával és Jugoszláviával ugyanazok maradnak, mint amelyek 1938. évi január hó 1-én voltak. 2. Az 1940. évi augusztus hó 30-án kelt bécsi választott bírósági határozat rendelkezései semmiesznek és érvényteleneknek jelentenek Magyarország és Románia között az 1938. évi január hó 1-én fennállott határ ezzel visszaállítatik. 3. A Magyarország és a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója közötti határ, attól a ponttól kezdve, amely közös e két Állam, és Románia határai között, addig a pontig, amely közös e két Állam és Csehszlovákia határai között, a Magyarország és Csehszlovákia közötti előbbi határvonalban állapítatik meg, úgy amint az 1938. évi január hó 1-én fennállott. 4. a) Az 1938. évi november hó 2-án kelt bécsi választott bírósági határozat rendelkezései semmiesznek és érvényteleneknek jelentenek ki.

²⁶⁸ Bolgár Judit – Sztornák György: A terrorcselekmények társadalmi és személyiség-lélektani háttere. Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, 2003. november 18.

Sztornák György: Szélsőséges erőszakos szervezetek, mint lehetséges veszélyforrások a demokratikus társadalmakban. Egyetemi jegyzet. ZMNE Budapest 2009.

napján közlik a résztvevőkkel, másrészt folyamatosan törekszenek eszméik népszerűsítésére. Ehhez a különböző kiadványokat használják, valamint az Internet adta lehetőségeket aknazzák ki. A szélsőséges portálok elleni fellépést nehezíti a külföldi szerverek alkalmazása, valamint az országok közti eltérő jogrend. Egyes szervezetek – bár nem fogalmazzak meg alkotmányellenes célokat alapszabályukban – legális keretet biztosítanak a politikai szélsőségek számára a társadalom előtti nyílt szerepvállalásra, nézeteik ismertetésére. Jellemző technika, hogy nyilvános rendezvényeiket eleve a tervezett létszámot meghaladó résztvevővel jelentik be, kalkulálva a környéken megjelenő érdeklődő járókelőkkel, akiket később, mint saját szimpatizánsaikat tüntetik fel. E rendezvények a sajtóban általában nagy publicitást kapnak.

A hatóságok látóterébe került szervezetek időszakosan megváltoznak, de a mögöttük álló szervezők és támogatók állandóak. A 90-es évek második felében ezek a szervezetek jelentősen vesztettek tömegbázisukból, de mára megújuló és jobban képzett szervezetek sokasága jött létre, melyek időnként egymással is rivalizálnak. A csoportok képzett emberek segítségével jól ismerik az egyesülési és gyülekezési jogról szóló jogszabályokat és azok hiányosságait kihasználva jelentenek be megmozdulásokat, így a hatóságok szinte tehetetlenek a rendezvényekkel szemben. A rendőrség a jogszabályok iránymutatása szerint az időben bejelentett megmozdulást tudomásul veszi és biztosítja. A szélsőségesek elsősorban a társadalom perifériájára szorult rétegeket próbálja megszólítani, több-kevesebb sikerrel. A rendszerváltást és az Európai Unióhoz való csatlakozást követően a társadalom tömegei kerültek a vesztesek közé, akik fogékonyabbak lettek a szélsőségesek mondanivalójára.

A jobb és baloldal eredetéről röviden. A legelterjedtebb felfogás szerint a jobboldal-baloldal fogalmi ellentétpár a XVIII. századi francia parlament ülésrendjét jelentette. Jobboldalon foglalt helyet a hagyományos rend, a királyság képviselői, vagyis az első és a második rend, baloldalon a forradalom hívei, a polgárság, vagyis a harmadik rend. A jobboldali a rend, a törvény, a tekintély, a tagolt és hierarchikus társadalmi beállítottság híve, míg a baloldali a szabadság – egyenlőség – testvériség jelszóból indul ki, elveti a tekintélyt és az uralmat.

Az extrémizmus alatt olyan szélsőséges, a megszokottól eltérő, vallási, politikai vagy egyéb ideológiai (pl. környezetvédelem, globalizáció-ellenesség, stb.) nézeteket hirdető csoportosulások tevékenységét kell érteni, amelyek létükkel, tevékenységükkel még önmagukban nem valósítanak meg bűncselekményt, de tevékenységük magában hordozza annak kialakulásának veszélyét.

A belső válság vizsgálatának lehetősége. A kutatási folyamat első lépése a szélsőséges, a szélsőséges szervezetek azonosítása, pontos megfogalmazása, jellemzőik feltárása. Az ismertté vált programjaik, célkitűzéseik, stratégiájuk alapján pontosan fel kell tárnunk: mit akarnak, követeléseik valós sérelmeken alapulnak-e, jogosak-e, ezek alapján mit és kit veszélyeztetnek. A kutatásnak ebben a mozzanatában, az eredmény szempontjából a kutatók, és a döntéshozók között egyetértésnek kell lenni. Ez mindenképpen megkönnyíti a belső válság kezelését.

A második lépés: több tudományterület szakembereinek bevonásával meghatározzuk a veszélyeztetett értékeket, érdekeket, intézményeket és a belső válság nagyságát. Elképzelhető, hogy nem minden réteget, területet, intézményt érint egyforma mértékben a belső válság. Ez a tény határozza meg a válság megelőzésére, kezelésére létrehozott (meglévő) csoport, bizottság, belső összetételét, szükséges kiegészítésüket és a munkafolyamatot a működtetés során. A csoport létrehozását minden esetben a kialakult

helyzet indokolja, a mindenkori kormány irányításával. Itt kell megemlítenünk a nemzetbiztonsági, titkosszolgálati és hírszerzési munkamódszerek alkalmazását a bizottságokban és a válságközpontban, ami tovább bonyolítja a válságkezelő csoportok eredményes működését. Megjegyezzük, ilyen intézkedésekre a franciaországi eseményekhez hasonló körülmények esetében kerülhet sor.²⁶⁹

Mivel a veszélyeztetettség nem azonos mértékben érinti a demokrácia intézményeit, így előfordulhat, hogy a belső válság kezelése során vita van a szükséges források, az eszközök felhasználásáról, és a válságkezelő szerepek elosztásáról a politikai pártok és a kormány tagjai között. A franciaországi eseményeket elemezve általános tapasztalat, hogy a „mi” kérdésben könnyebb az egyetértés, mint amikor a „hogyan” kérdéssről kell dönteni. Ekkor ugyanis már gyakorlati, „nyilvános lépésekről,” a közvélemény számára ismertté vált döntésekről van szó a szélsőségességgel, a szélsőséges szervezettel szemben. Amíg elméleti síkon folyik a veszély kezelése, általában könnyebb egyetértésre jutni a bizottságon belül. További vita lehet, hogy milyen jogi, törvényi, közigazgatási, rendvédelmi lehetőségek alkalmazására kerüljön sor a veszély megelőzésekor, kezelésekor. A vonatkozó szakirodalom alapján tudjuk azt, hogy a válságkezelés általában lépések sorozatából áll. Ez azt jelenti, hogy egy adott intézkedés (lépés) kiadása előtt célszerű megfogalmazni, hogy mi lesz a következő lépés, ha az előző nem vezet eredményre. Másképpen, ha nincs a következő intézkedésre (lépésre) javaslat, akkor valószínűleg a válságkezelés sem lesz eredményes.

Az intézkedéseket, válaszlépéseket befolyásolhatják a demokráciákban is meglévő hatalmi érdekek, amelyek megosztottsághoz vezethetnek a döntéshozók között, még akkor is, ha a szélsőségesség, a szélsőséges szervezet veszélyességét a demokratikus vívmányokra és az államrendre vonatkozóan valamennyi, a belső válság kezelésében résztvevő szervezet korábban már elismerte. Ilyen helyzetben nyújtanak segítséget a törvények és a korábban elfogadott stratégiák (célkitűzések), hiszen ezeket nem figyelembe venni a döntés kialakításakor már nem egyszerű és nem következmény nélküli a hatalom birtokosai részéről, mert ezzel sérülnek a demokrácia működésének szabályai.

Belpolitikai szempontból a demokratikus társadalmakban a szélsőségesség és az azzal párosuló erőszakosság komoly, a társadalom egészére kiható veszélyforrás. Megelőzése érdekében célszerű idejében felismerni a szociális-, a vallási-, a kisebbségi-, az ideológiai- és más természetű nézetkülönbségi jelenségeket; ezeket a társadalom mindenkori lehetőségei alapján célszerű javítani, megszüntetni. A belső válsághelyzet kezelés szempontjából az sem mindegy, hogy a szélsőségesség a társadalom melyik rétegében és rendvédelmi szempontból hol jelenik meg, vagy kap támogatást. Másképpen, a társadalom mekkora hányada érzi úgy, hogy érdekei sérültek, valóság-e a követelések, illetve a szélsőséges csoport csupán egy elszigetelt része az állampolgároknak.²⁷⁰

A hatalom törvényes, határozott és igen szigorú fellépése, amely szakszerű, csillapíthatja a cselekmény erőszakosságát, de legalábbis nem súlyosbítja a helyzetet. Esélyt ad a probléma tárgyalásos úton történő megoldására. Ezek a körülmények felvetik a szervezők felelősségét és az öntudatos állampolgárok szerepét is. Más szóval, ha a szervezők nem tudják kezelni a folyamatokat, akkor ezért jogi felelősséggel tartoznak ugyanúgy, mint a randalírozó és a kártokozó állampolgárok. Az ilyen és ehhez hasonló

²⁶⁹ Csizmadia Sándor: Elővárosi zendülések Franciaországban. Előadás a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Vezérkari Tanfolyamán, Budapest 2008. október.

²⁷⁰ Kőszegvári Tibor: A nemzetközi terrorizmus elleni harc katonai területei és feladatai. Egyetemi jegyzet, Budapest 2003.

esetek megelőzése céljából a törvényalkotóknak nagyon pontosan kell megalkotniuk a törvényeket, így a gyülekezési törvényt is. A rendőri-, biztonsági erők munkáját megkönnyíti, ha a törvény világosan fogalmaz a be nem jelentett tüntetésekkel, vagy azok kimenetelével kapcsolatban. Véleményünk szerint, a be nem jelentett tüntetéseket, ha azok békések, nem célszerű azonnal és erőszak alkalmazásával felosztatni. Ugyanakkor a leghatározottabban célszerű „leválasztani” az ilyen tüntetésekről az erőszakos, szélsőséges elemeket. A gyülekezési törvénynek azokról a jelenségekről is rendelkeznie kell, hogy a tüntetők – békés szándék esetében – nem takarhatják el az arcukat, és nem tarthatnak maguknál védekezésre, erőszak alkalmazására eszközöket, hiszen a rendőri-, biztonsági erők a tüntetés rendjét biztosítják. Abból kell kiindulni, ha békés tüntető vagyok, akkor a hatalom részéről semmilyen erőszak nem érhet.

A hatalom intézkedéseinek hatékonyságát jelentősen csökkentheti, ha az erőszakos cselekményeket formálisan nem szervezett csoportok hajtják végre, vagy nincs a csoportoknak vezetője, központja. Természetesen az erőszakos cselekmény elkövetői pontosan tisztában vannak a cselekedetük súlyával, az elkövetéssel önként vállalják nyilvános felelősségre vonásukat a jogállami kereteken belül. Ekkor a hatalomnak, a rendőri erőknek nem kell mérlegelniük a cselekmény (rongálás, rombolás stb.) körülményeit, a törvény szigorával célszerű fellépni az események alatt és után is.

A nyugati demokráciák tapasztalatai alapján a rendőri-, biztonsági erők erőszak alkalmazása nem emelkedhet stratégiai szintre. Másképpen, az „akció-megtorlás-akció” módszer nem indíthat el egy „erőszakspirált” a cselekmények kezelésének folyamatában. Ha ilyen történik, akkor a hatalomnak esélye sincs a sikeres válsághelyzet kezelésére, sőt a rendőri brutalitás a társadalom más tagjaiban is ellenérzéseket válthat ki. Más szóval, akik a szélsőséges, erőszakos cselekményt egyébként elítélik, a rendőri túlkapasok láttán elbizonytalanodnak, a legrosszabb esetben az erőszakos cselekmény elkövetőivel szimpatizálnak, melléjük állnak, és maguk is erőszakos cselekményeket hajtanak végre. Ezzel kapcsolatban három példát említünk. Először, Franciaországban, 2005-ben az őszi zavargások után a kormány nagyon nehéz helyzetbe került, mert a közhivatalok dolgozóit a szélsőségesek elzavarták, nem működött a közigazgatás a nagyobb városok arab negyedeiben. Másodsor, Svédország egyik legnagyobb városában, Malmöben hosszú időre leállt a tömegközlekedés, a járműveket megrongálták, a szélsőségesek bántalmazták mind az utasokat, mind a járművek vezetőit. Harmadsor, hasonló jelenségek történtek Brüsszel, London és Antwerpen arabok lakta negyedeiben is, a közelmúltban. Ha az események „idáig fajulnak”, akkor már a mindenki számára kedvező megoldás komoly erőfeszítésekkel valósítható meg a hatalom részéről, esetleg a kormány leváltásával járhat együtt. Továbbá, a megoldás biztosan sérteni fogja valakiknek az érdekét.

A modern demokráciák történetében gyakran találkozunk olyan eseményekkel, ahol tudatosan vagy véletlenszerűen szerveződött csoportok tagjai pillanatok alatt széttörik a hétköznapi értelemben vett tisztességes magatartás korlátait. A csoportok természetesen emberekből állnak, akik közül többen meg vannak győződve, hogy helyesen cselekednek, amikor törnek-zúznak, gyűjtogatnak. Továbbá, hogy jó, hazafias, igaz ügy nevében követnek el köztörvényes bűncselekményeket. Másképpen, a szélsőséges, erőszakos szervezetek tagjai úgy gondolják, hogy az ügy érdekében törvényes joguk van az erőszakos cselekmények, bűncselekmények elkövetésére. Ez felmenti őket a jogi következmények alól. Ilyen esetekben célszerű, ha a hatalom még az előkészület időszakában felhívja a tüntetés, sztrájk, felvonulás szervezőinek figyelmét a büntetőjogi felelősségre és a várható következményekre. Ugyanakkora hatalom azzal segíti az erőszakos cselekedeteket, a

randalírozás ellen fellépő erőszak szervezetét, ha a felelősségre vonás semmilyen indokkal nem marad el.

A tanulmány címében jelzett probléma vizsgálata során fontos ismernünk, hogy a demokráciában az átlagember is könnyen hajlandó elfogadni az „őrült” eszméket, sőt magától értetődő természetességgel kiszolgálja azt. Továbbá, tudnunk kell azt is, hogy napjainkban megnőtt az egyén felelőssége a társadalom működésének minden területén, a demokratikus értékrend megszilárdítása érdekében. Tudják ezt az erőszakos szervezetek vezetői is, akik politikai, vagy vallásos hittel, esetenként szélsőséges tanításokkal igyekeznek befolyásolni az egyén döntéseit szélsőséges stratégiájuk elfogadása érdekében. Ebben az esetben érvényesülhet az állampolgárok öntudatossága, törvénytisztelete, lelkiismerete, vagy ha ezek nincsenek, akkor elfogadják a szélsőségesek célkitűzéseit.²⁷¹ Tapasztalatok alapján a lelkiismereti kérdés úgy összegezzhető, hogy a szélsőséges, erőszakos szervezetek, csoportok elleni tevékenységben a mindenkori hatalomnak az állampolgárok öntudatosságát, törvénytiszteletét kell felismernie és felhasználnia a szélsőségesek elleni tevékenység sikere érdekében.

A nyugati demokráciák több évszázados gyakorlata alapján az alkotmányos köztársaságok három fontos jellemzője, tartóoszlopa: az emberi és polgári jogok; a jogállamiság; valamint az erőszak alkalmazásának kivételes joga. Más megközelítésben, a demokráciák egyik fontos alapkérdése, hogy a szabadsághoz és a biztonsághoz való jogot egyensúlyban tartsa, de egyik sem lehet korlátlan. Ugyanakkor még a fejlett demokráciákban is a jogok gyakorlatban történő érvényesítése sok szempontból ellentmondásos. Az egyik túlzott érvényesítése korlátozza a másik gyakorlását és fordítva.

Az a demokratikus állam, amelyik az alkotmányban biztosított szólás, gyülekezés és egyesülés szabadságát tiszteletben tartja: erős demokrácia. Az a demokratikus állam, amelyik a szélsőséges, erőszakos szervezetekkel szemben nem szerez érvényt az erőszak legitim alkalmazása kivételes jogának: ebből a szempontból gyenge demokrácia.

Ezzel együtt az erőszak alkalmazásának kivételes joga egyértelmű túlzott hatalmat biztosít a demokratikus állam számára. A szélsőséges, erőszakos szervezetekkel szemben szükség van erre a túlzott hatalomra, de ez veszélyes is lehet a társadalom többi tagja, csoportja számára, a korábban kivívott demokratikus jogok gyakorlása tükrében. Ekkora erő, mint a rendőrség, csak demokratikus körülmények között, szigorú eljárási szabályok betartása mellett, csak azokkal szemben lehet alkalmazni a demokráciákban, akik nem fogadják el a demokratikus államrendet és erőszakkal lépnek fel ellene, az élet- és vagyonbiztonságot-, a demokratikus intézmények működését, általában a közrendet veszélyeztetik. Az erőszakos cselekmények szervezői, elkövetői ezeket pontosan ismerik, így velük szemben a határozott, azonos mértékű fellépésnek törvényes akadálya általában nincsen, a siker érdekében nem is lehet. Fejlett demokráciákban, ahol annak intézményei a törvény szigorával lépnek fel, az ítéleteket senki nem kérdőjelezi meg.

A szélsőséges, erőszakos nézetek, csoportok, mint a demokratikus társadalmak problémája témában azt vizsgáltuk, hogy miként lehet a demokráciára veszélyes folyamatokat megállítani és kezelhető keretek között tartani.

Az elmúlt időszak hazai és külföldi politikai eseményeit- és a hozzájuk kapcsolódó írásokat elemezve megállapíthatjuk, hogy a fejlett demokratikus államokban a mindenkori hatalom következetesen elhatárolódik a szélsőséges, erőszakos nézetektől, szervezetektől, a velük való együttműködés minden formájától. Ennek oka, hogy ezek az országok már régen

²⁷¹ Rostoványi Zsolt: Az iszlám a XXI. század küszöbén, Aula Budapest, 1998.

levonták a saját- és az európai történelmi tapasztalatok tanulságait a szélsőséges nézetekkel kapcsolatban. Ezen az alapon nagyon következetesen elhatárolódnak a korábbi történelmi jelképektől, szervezetektől és magatartásformáktól, a szélsőséges, erőszakos csoportoktól, nézetektől. Erről az álláspontjukról a lehető legkorábban, hivatalos formában tájékoztatják a közvéleményt. Ugyanakkor a fejlett demokráciák sem mentesek a szélsőségességtől és az ebből adódó problémáktól.

Az állam biztonságához hozzátartozik a belső biztonság is, a belső erőszak különböző formáinak elhárítása. Az állam biztonságát fenyegető szélsőséges, erőszakos szervezetek nem új jelenségek, de korunkban élnek reneszánszukat. Erről az egyre szaporodó jelképek és a szimbólumok árulkodnak itthon és külföldön egyaránt. Véleményünk szerint az antiszemitizmus, az etnikai gyűlölet több országban összekapcsolódott a választott hatalom elleni erőszakkal. Az eseményeket elemezve tetten érhető a tudatos zavarkeltés és erőszak is, ami az állam jogrendjére és közrendjére vetítve, nagyon veszélyes jelenség.

A nyugati demokráciák tapasztalatait feldolgozó szakirodalmakra, valamint a témában fellelhető tanulmányokra és tudományos értekezésekre hivatkozunk, amikor azt állítjuk, hogy öntudatos, magukban és a jövőjükben bízó állampolgárok a legkritikább esetben fogékonyak a szélsőséges nézetekre. Nem fogadják el a szélsőséges csoportok céljait, stratégiáját és ígéreteit. Ebből a szempontból felmérhetetlen jelentőséggel bír a demokráciában a fiatalokkal való foglalkozás, a kisebbségek helyzetének folyamatos elemzése, a lakosság szociális helyzetének értékelése, a meglévő gondok és problémák társadalmi szintű megbeszélése, megoldása. Ezzel együtt tévedés azt hinni, hogy a kirekesztettség érzete, a kirekesztés csupán a társadalomban élő kisebbségek sajátja. Kirekesztettnek érezheti magát a munkanélküli, a hajléktalan, az iskoláit elvégzett, de elhelyezkedni nem tudó fiatal, az alacsonyabb beosztásba került szakember is. Megfelelő ideológiai töltés esetén ezek a személyek, csoportok könnyen a szélsőséges szervezetekhez kapcsolódnak, mert a leegyszerűsített magyarázatokra, éppen helyzetük alapján fogékonyabbak.

A témával kapcsolatos írások tanulmányozása alapján bizonyos, hogy többen gondolkodnak azon, mit kell tenni azért, hogy a szegénység, a kirekesztettség megszűnjön, visszaszoruljanak a szélsőséges és erőszakos mozgalmak.

Kapcsolódó fogalmak:

Jászi Oszkár meghatározása az anarchizmusra: *„Az a társadalomelmélet, amely az igazságosságra (azaz egyenlőségre és reciprocitásra) törekszik az emberi viszonylatokban (bízva abban, hogy ez egyben a szabadság elérésének útja is), célját az állam teljes kiküszöbölésével véli elérhetőnek.”*

Antiszemitizmus: a fajelmélet alapján a zsidók ellen szított gyűlölet, zsidóellenesség. Az antiszemitizmus (szó szerint: szemita-ellenesség) rendkívül bonyolult jelenség, mint fogalom több különféle szellemi áramlatot – hitet, filozófiát, gondolkodás – és cselekvésmódot, attitűdöt és ezeknek alapjait – foglalja össze. Az antiszemitizmus követőjét antiszemitának nevezzük.

Blood and Honour Hungária: a kilencvenes évek elején a magyarországi skinhead szervezetek az egységes fellépés jegyében megalakították a Hungaria Skins elnevezésű csoportot. Céljuk egy a Kárpát-medencére kiterjedő skinhead mozgalom megalakítása. A hazai bőrfejű mozgalomban egy elit szervezetként jött létre, szigorú felvétel mellett válogatva meg tagjait. Elvárás a minimum 180 cm-es testmagasság, az „A” kategóriás

sorkatonai szolgálat (ameddig nem törölték el a sorkötelességet), a minimum középiskolai végzettség, a 2 cm-nél rövidebb haj, a legjobb minőségű fekete skinhead felszerelések viselése. A Hungaria Skins megalakulásakor csatlakozott Blood and Honour nemzetközi irányzathoz. Miután 1999-ben a Blood and Honour szakított a Magyar Nemzeti Arcvonallal, az egyik legmeghatározóbb, legnagyobb szimpatizánsi körrel bíró szervezetté fejlődött.

Az erőszak kifejezés írja le azokat a gyakran előre eltervezett cselekményeket, amelyek más élőlényeknek fájdalmat, sérülést, szenvedést okoznak, illetve más embereket valamire fizikai erővel vagy hatalmi nyomással kényszerítenek. Az erőszak gyakran agresszióval párosul.

Futball-huliganizmus: a jelenségre Angliában figyeltek fel először a XX. század elején. A század végére azonban a világ minden táján történtek rendezettségű labdarúgó mérkőzéseken.

Magyarországon a 1990-es évektől vannak hozzáférhető feljegyzések a labdarúgó stadionokban és környékükön történt rendbontásokról. A média közvetítésével a hazai drukkerok átvették a szélsőséges külföldi szurkolói szokásokat. Az addig egy csapathoz tartozó szurkoló-táborok polarizálódtak, és kialakultak az európai szurkolói szerveződésekhez hasonló formációk. Hazánkban is megjelentek az ultrák illetve a huliganok, akik már folyamatosan feladatot adtak a rendfenntartóknak.

Greenpeace: a Greenpeace egy nemzetközi szervezet, mely a világ negyvenegy országában rendelkezik irodával. Ezek együttműködve biztosítják az erőt ahhoz, hogy a Greenpeace szembeszálljon a környezetszennyezőkkel és a változtatásra bírja őket, ha szükséges. A Greenpeace nem fogad el pénzt vállalatoktól, kormányoktól, sem politikusoktól, így őrzi meg függetlenségét. Világszerte közel 3 millió ember támogatja a szervezetet önkéntes munkájával vagy anyagilag. A szervezet 2002 júniusában nyitotta meg magyarországi irodáját és az elmúlt években fellépett a Tisza védelmében, a génmanipulált élelmiszerek és vetőmagok elterjedése ellen, felhívta a figyelmet a Paksi Atomerőműben bekövetkezett problémákra. A zöld aktivisták Magyarországon és Romániában is több alkalommal, látványos akciókkal hívták fel a figyelmet a romániai Verespatakra tervezett aranybánya veszélyeire.

Emberek csoportja iránti gyűlölet: tárgya szintén különböző lehet, így beszélhetünk: etnikai gyűlöletről, nemzeti gyűlöletről (sovinizmus), vallási gyűlöletről (felekezeti gyűlölet), egyes szűkebb csoportok elleni gyűlöletről: például homoszexuálisok (homofóbia), vagy akár rendőrök, tanárok, színészek, ügyvédek, zsebtolvajok stb. elleni gyűlölet, illetve a fentiek kombinációja.

Hungarizmus: a hungarizmus jelentése a magyarság érdekképviselője, a nemzetre káros irányzatok és behatások ellen, valamint szociális nemzetvédelem és irányítás. A fogalmat a XX. század elején Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, a magyar római katolikus egyház tagja vezette be a köztudatba, ő a katolicizmus, a szolidaritás és a nemzeti gondolat hármasságát értette alatta. A hungarizmus a Nyilaskeresztes Párt, Hungarista Mozgalom néven Szálasi Ferencet (1935) követően nyerte el jelenlegi értelmezését, melynek semmi köze Prohászka Ottokár elméletéhez. Szálasi hungarizmusa deklaráltan nacionalizmus és kifejezetten szocializmus. Nincs faji mítosza, nem hirdeti a magyarság felsőbbrendűségét, de a zsidóságot ki a karja kapcsolni a magyar közéletből, amit a kivándorlással valósítana meg. A hungarizmust a Horthy-korszak idején üldözték, Szálasi Ferencet a hungarista párt vezetőjét börtönbe zárták. A hungarista párt csak 1944-45-ben a német megszállás idején volt hatalmon.

1994-ben három szélsőséges szervezet (Hitler születésnapján, április 20-én) egyesüléséből megalakult a Magyar Hungarista Mozgalom. E három szervezet: a Györkös István vezette Magyar Nemzeti Arcvonal, a Világnemzeti Népuralmi Párt Szabó Albert vezetésével, valamint az Ekrem Kemál György-féle Kommunizmus Üldözötteinek Szövetsége. Ekrem Kemál György később új szervezetet alapított Magyar Nemzeti Szabadság Párt néven.

A rasszizmus: ideológia, illetve politikai irányzat, amely az egyik fajnak a felsőbbrendűségét hirdeti a többi fajokkal szemben, és az „alacsonyabb rendű fajok” elkülönülését, sőt kiiktatását célozza.

Olyan gondolkodásmódot jelent, amely kihangsúlyozza a rasszok (emberfajták) különbözőségét, és azok között – különböző feltételezett tulajdonságaik vagy értékeik alapján – hierarchiát állít fel.

A szólásszabadság: az Emberi jogok egyetemes nyilatkozata szerint elidegeníthetetlen jog. „Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást, és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, átvihessen és terjeszthessen híreket és eszméket”. A szabad véleménynyilvánítás az egyik alapvető emberi jog, a szólásszabadság része. (lat.: *ius murmurandi* = a mormogás joga). Az ókori Rómából származik, ahol a népnek (plebsnek) is megadatott a felszólaláshoz, az elégedetlen morgolódásra való jog. Azóta a köztársaságok alkotmányában is szerepel ez a kitétel.

Tüntetés: az a cselekvés, magatartás, hogy valaki tüntet. Politikai állásfoglalás nyilvánítása felvonulással, jelszavak hangoztatásával.

A tanulmányhoz kapcsolódó fogalmak és magyarázatok összeállításához felhasználtuk a hazai és külföldi, nyomtatott és elektronikus forrásokat, valamint a korábban készült tanulmányaink anyagát.

Felhasznált irodalom

1. Béres János: Társadalmi mozgalom és erőszak. Rendészeti Szemle 2007. 4. száma.
2. Chantal Delsol: A köztársaság, mint francia kérdés. Magyar Szemle Könyvek, Budapest, 2004
3. Csepeli György–Örkény Antal: A magyar nacionalizmus változó arca in: Társadalmi riport 1996. Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, Századvég
4. Francis Fukuyama: A Nagy Szétbomlás. Az emberi természet és a társadalmi rend újjászervezése. Európa Könyvkiadó. Budapest, 2000
5. Kriesi, Hanspeter: Political Context and Opportunity. Blackwell Publishing. Oxford, 2004
6. Terrorism in context. The Pennsylvania State University Press 1995
7. Kiss Álmos Péter: A terrorizmusról – másképpen. Új Honvédségi Szemle 2007. 9. száma.
8. Szabó János: Egy lehetséges erőszakelmélet. Múltunk. Politikatörténeti folyóirat. 2004. 4. száma.
9. Szabó Máté: A forró ősz 2006-ban Budapesten. Rendészeti Szemle 2007. 4. száma.